

**Magyar Tudományos Akadémia
Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet**

1014 Budapest, Úri u. 53. Postacím: 1250 Bp., Pf. 33.
Tel.: 224-6790, 224-6700/470 Fax: 224-6793

titkarsag@mtaki.hu
www.mtaki.hu

AZ INTÉZET 2007. ÉVI TUDOMÁNYOS TERVE

Az Intézet 2007. évi munkatervének összeállításakor a 2004-ben megfogalmazott középtávú intézményfejlesztési koncepcióban leírt kutatási prioritások mellett a nemzetközi és hazai pályázati forrásokból támogatott kutatási programok 2007. évi feladatait, valamint az Intézet belső, diszciplináris és interdiszciplináris fejlesztési elképzeléseit vették figyelembe. Az éves tervben megjelölt feladatok szervesen épülnek rá a korábbi kutatásokra és intézetfejlesztési, együttműködési programokra. Ezzel együtt az Intézet végleges 2007. évi kutatási programját jelentős mértékben befolyásolják majd a pályázati eredmények, a hazai kormányzati megbízások, valamint a nemzetközi együttműködésben kínálkozó egyéb lehetőségek.

Az alábbiakban nemzetközi és hazai, alap és alkalmazott kategóriákra bontva olvasható az Intézet 2007. éves munkaterve. A nemzetközi kutatási programok egy kivételével mind alkalmazott kutatások

1.1. NEMZETKÖZI DISZCIPLINÁRIS ALAPKUTATÁSOK

1.1.1. A Közép-európai urbánus terek kulturális sokszínűségének etnológiai elemzése c. „visegrádi” kutatási program keretében ebben az évben elkészül a Kelet-Közép-Európa etnikus viszonyaival, kisebbségeivel, migrációs folyamataival kapcsolatos korábbi angol nyelvű annotált bibliográfia kibővítése és felújítása. Ezen kívül május végén nemzetközi szimpóziumot rendeznek a közép-európai városok etnikai sokszínűségéről.

1.1.2. Az Etnopolitikai modellek Európában¹ című kutatási programban szlovákiai, romániai és szerbiai szakértők bevonásával elemzik a Magyarország és a vele szomszédos három állam, valamint Olaszország, Spanyolország, Svédország, Nagy-Britannia és Belgium etnopolitikai modelljeit. 2007-ben megvizsgálják a felsorolt kilenc állam kisebbségeinek etnikai pártjait, azok politikai programjait és részvételét az adott állam, illetve a kisebbségek által lakott régiók politikai életében.

1.2.3. Változó nemzeti diskurzusok: az azonosságról és a különbségekről magyar állampolgárok és kisebbségben élő magyarok viszonyában címmel az OTKA-pályázatra benyújtott kutatási program keretében a kvalitatív kutatás legkülönbözőbb módszereinek alkalmazásával vizsgálják azt, milyen képzetek vannak a magyar társadalom különböző rétegeiben, csoportjaiban a nem magyar állampolgárságú, magukat magyarnak tekintő emberekről, azok társadalmairól – és fordítva: a kisebbségi társadalmakban milyen viszonyok vannak Magyarországhoz, a magyar állampolgárokhoz. Szlovákiában és Romániában közép- és a mikro szinteken végzik az adatfelvételt és terepmunkát. A két szomszédos országról feltételezhető, hogy nagyon különböző viszonyok jellemzőek az ott élő magyarokra.

---

¹ A kutatást az OTKA támogatja.

1.1.4. Etnikai határjelenségek, transznacionális magatartásformák Kelet-Közép- és Észak-Európában. Az Intézet antropológus munkatársai a norköppingi Egyetem Etnológiai Intézetével, valamint a pozsonyi, kolozsvári, bukaresti kutatókkal közösen olyan komplex módszertani eljárást alakítanak ki, amely lehetővé teszi a tartósan vegyes etnikai terekben, migrációs és transznacionális helyzetekben élő egyének és közösségek etnikai identitására jellemző többes, átmeneti és hibrid szerkezetek elemzését és leírását. A 2007. évben az elválasztó mechanizmusként működő különböző határvonalaknak, illetve a kontaktuszonaként értelmezhető mezsgye- (frontier-) típusú övezeteknek és az ilyen terekben élőknek a vizsgálata jelenti a kiindulópontot. A Norköppingben tervezett első műhelytalálkozó célja a végleges kutatási terv kialakítása és egy nemzetközi kutatási pályázat előkészítése.

1.1.5. Kárpát-panel. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Szociológiai panelvizsgálat.² A kutatás célja a négy nagyobb létszámú kisebbségi magyar közösség reprezentatív, idősoros szociológiai felmérése magyarországi kontrollcsoport lekérdezésével. A felmérés a Kárpát-medence magyarságának társadalmi struktúráját, munkaerő-piaci viszonyait, jövőtervezését, migrációs potenciálját, iskolázottsági helyzetét, nemzeti identitását, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez való viszonyát vizsgálja, országonként átlagosan 500 fős mintán. A magyarországi lekérdezést, az adatok rögzítését az Intézet koordinálja; a szomszéd országokban a lekérdezést és a rögzített adatok elemzését a kutatási konzorcium tagintézetei biztosítják. A kutatás eredményeit kötetben publikálják.

1.2. NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS ALKALMAZOTT KUTATÁSOK

1.2.1. A Polgárok és kormányzás a tudás alapú társadalomban címmel 2004-ben indult kutatás³ megfelelő koncepcionális, tartalmi és politikai eszközt kíván kialakítani arra, hogy jobban érthetővé váljanak a biztonsági összefüggések a kibővített Európában, miközben felelős politikai válaszokat alakít ki a jövőbeli társadalmi krízisekre. A kutatás az európai integrációt állítja a középpontba és kritikusan vizsgálja a biztonság terén a közhatalom intézményes átforgalmazását, újjáalakítását. A kutatás nyilvános adatbázist hoz létre (observatory), amely elemzéseket és értékeléseket tartalmaz a szabadság és a biztonság változó európai kapcsolatát illetően. A több tudományterületet felölelő kutatók komplex módon vizsgálják a problémát, mind módszertanilag, mind a különböző tudományterületek sajátos megközelítése és empirikus adatgyűjtés révén, mégpedig a folyamat dinamizmusát követve. Az Intézet által vezetett munkacsoport kutatási témája: az EU bővítése és a szomszédos országokhoz fűződő viszony kihatása a biztonságra, a stabilitásra és a szabadságra (a csoport tagja még Bulgária, Lengyelország és Málta).

1.2.2. Az európai multikulturális demokrácia és a bevándorlók társadalmi tőkéje. Részvétel, szervezeti hálózatok, közpolitika lokális szinten című FP6 kutatási program⁴ 2007-ben a három budapesti vizsgálati csoport (határon túli magyar, kínai és az arab országokból érkezett bevándorlók) közt készült interjúkat elemzi. Több workshop keretében az európai nagyvárosokban élő bevándorolt közösségek politikai integrációját vizsgálják, különös tekintettel a bevándorlók részvételére a demokrácia helyi szintű intézményrendszerében, valamint a sajátos bevándorló intézmények kialakulására és működésére.

² A kutatást a Szülőföld Alap és az MTA HTMT programja támogatja.

³ Az európai szabadság és biztonság változásai (The Changing Landscape of European Liberty and Security) címmel folyó FP6 kutatási program (2004–2009) keretében az Intézet koordinálja a 7. munkacsoportot.

⁴ A kutatást a Localmultidem FP6 keretprogram támogatja.

1.2.3. *A mediterrán és kelet-európai országok mint új bevándorlási célszörzrgek az EU-ban (IDEA)* című kutatás 2007 elején indul, 10 partner együttműködésével. A hagyományos, illetve az új (mediterrán és kelet-európai) bevándorló országok migrációs trendjének a vizsgálata s a migrációs előrejelzéshez kialakítandó modell inputjainak összeállítása egymásra épülve valósul meg. Az első évben a kutatás fókuszra a hagyományos bevándorló országokra esik, a következő évben lesznek majd a kutatás centrumában az új bevándorló országok, így várhatóan a jövő évben lesz a munka magyar munkacsomagja dokumentálható és a kutatási (rész)eredményeket ekkor lehet workshopokban, publikációkban megfogalmazni. A 30 hónapos kutatás részletes munkatervének kialakítására és az idej feladatok megfogalmazására a 2007. március 2-i konzorciumi találkozáon kerül sor Varsóban.

1.2.4. *KOMP – Kulturális, oktatási, művelődési program (2006–2008)*⁵ címmel az Interreg III/A program keretében a komáromi Selye János Egyetem Kutató Intézetével, valamint az Ister–Granum Eurorégió (IGE) Híd Alapítványával közösen az eurorégió vegyes nemzetiségű településein működő kulturális, oktatási, egyházi és más civil szervezetek gyakorlatát vizsgálják a terepen készülő interjúk, helyi megfigyelések, leírások, dokumentáció segítségével. Ezt követően a kutatási eredményekből, valamint az interetnikus viszonyok elemzésére alkalmas lokális szintű adatokból létrehozzák az IGE 101 településének interetnikus adatbázisát és azt a Híd Alapítvány honlapjának részeként hozzáférhetővé teszik az érdeklődők számára.

1.2.5. *EUMC Rasszizmust és idegenellenességet monitorozó program*⁶. Az EUMC 2006-ra kiírt együttműködési pályázata segítségével az akadémiai, a kormányzati és a civil szféra együttműködésének erősítése, formalizálása a cél. A projektben vállalt feladatok: a Nemzeti Központ működtetése, kapcsolattartás különféle szervezetekkel – állami szervezetek, civil szervezetek, kutatóintézetek, sajtó – , a RAXEN adatbázis karbantartása és fejlesztése. A kutatás célja, hogy különböző területeken – munkaerőpiac, lakásbérlet, igazságszolgáltatás, rendőrségi eljárás – a kisebbségekkel, elsősorban romákkal szemben előforduló diszkriminációt vizsgálja. A diszkrimináció-gyanús helyzeteket – meghirdetett állás megszerzése, lakásvásárlás, ügyintézés, szolgáltatás – tesztlők segítségével kontrollálja, ehhez olyan kísérleti elrendezést kell létrehozni, amelyben a tesztpárok lényeges objektív és szubjektív tulajdonságai megegyeznek.

1.2.6. *Karrier-utak vagy parkoló pályák? Határon túli friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei*⁷. A szociológiai kutatás célja annak feltárása, hogy az elmúlt 10 évben diplomázott határon túli magyar fiatalok milyen tipikus karrier-pályákat követnek, illetve milyen migrációs potenciállal és felnőttoktatási igénnyel rendelkeznek. Kutatási szempont az is, hogy mely tényezők (származási hely, tökefajta, felsőoktatási intézmény, kapcsolatrendszer) döntőek abban, hogy ki milyen (parkoló-, kényszer-, siker-) pályára kerül. A kutatás eredményeit kötetben publikálják és konferencián is bemutatják.

1.2.7. *A mátyusföldi vegyes lakosságú települések etnikai változásai a 20. században.* A somorjai Forum Intézettel közös kutatás célja a Galánta közelében található Felsőszeli és Alsószeli településeken lezajlott 20. századi gazdasági, társadalmi, politikai, etnikai, felekezeti változások komplex felmérése. Az intézeti munkatársak a két falu interetnikus

⁵ A kutatást az Interreg program támogatja.

⁶ Sikeres pályázat esetén az EUMC támogatja.

⁷ Az Apáczai Közalapítvány által támogatott kutatás.

viszonyainak alakulását vizsgálják. Ezen belül a betelepített tótkomlói szlovákok és a szeli magyarok viszonyát, a Magyarországra telepített szeliek emlékezetében rögzült faluképeket, a vegyes házasságok működését, az evangélikus magyar többségű települések erőteljes ateizálódását, a kommunista párt erős pozíciójának okait tárják fel levéltári források és interjúk alapján. A munka eredményeként tanulmánykötet készül a két falu etnikai arculatának átalakulásáról.

2.1. MAGYARORSZÁGI DISZCIPLINÁRIS ALAPKUTATÁSOK

2.1.1. Etnikai sztereotípiák a mai Magyarországon⁸. A 2006-ban megkezdett kutatás a magyarországi nem cigány etnikai kisebbségekre koncentrál. Azt vizsgálja, milyen sztereotípiák élnek a magyar lakosságban ezekről a kisebbségekről. Módszertanilag fókuszcsoporthoz interjúk készítésére, majd a kiválasztott vegyes nemzetiségű települések felnőtt lakosságának reprezentatív mintáján (a minta nagysága: 500 fő) kérdőíves felmérésre kerül sor, amelyben az alapvetően kognitív funkciót betöltő sztereotípiák mellett az egyes nemzetiségek felé irányuló érzelmi attitűdök is mérésre kerülnek.

2.1.2. Kitelepítettek – Visszatérők –Visszaszököttek. Az 1946–1948 között Magyarországról kitelepített svábok nagy számban – a levéltári források utalásai szerint tízezernél is többen – tértek vissza szülőföldjükre. A jelenség egyedülállóan tekinthető a régióban. A kutatás célja a visszatérés motivációinak, körülményeinek feltárása, valamint a magyar társadalom viszonyulásának bemutatása. A jelenség mögött – az egyéni sorsok különbözőségein és a véletleneken kívül – nyilvánvalóan szisztematikus társadalmi tényezők vannak, mindenekelőtt a vizsgált személyek asszimiláltsága vagy integráltsága a magyar társadalomba. A 2006-ban elvégzett munka eredményei indokolják a munka folytatását. Az év során sor kerül az interjúk elemzésére, szerkesztésére és a bevezető tanulmány megírására.

2.1.3. A magyarországi egyházak és a nemzetiségek (1920–1950)⁹. A négy évig folyó forrásfeltáró kutatás alapvető célkitűzéseit az Intézet 2005. évi kutatási terve részletesen ismertette. Az egyes egyházi levéltárakban őrzött iratanyagok a témához kapcsolódóan legalább az egyházkormányzati iratait, az egyesületek, civilszervezetek, iskolák, és egy-egy mintaként kiválasztott plébánia anyagát is át kell tekinteni. A kutatás eredményeként rendelkezésre fog állni egy forráskataszter, amely a téma későbbi különböző szempontú feldolgozását teszi lehetővé. 2007-ben a következő levéltárak iratanyagának feltárására kerül sor: Görög Katolikus Püspöki Levéltár; Szerb Ortodox Egyházmegyei Levéltár; Magyarországi Román Ortodox Egyház Levéltára; Prímási Levéltár, Veszprémi Püspöki Levéltár, Győri Püspöki Levéltár, Szombathelyi Püspöki Levéltár.

2.1.4. A romák esélyegyenlősége Magyarországon. Az önkormányzatiság, a pozitív diszkrimináció, és az oktatás szerepe a romák helyzetének javításában – elméleti és gyakorlati modellek.¹⁰ A 2006 szeptemberében elkezdődött projektben a Kisebbségkutató Intézet munkatársai interjúk készítésével, szociológiai kérdőíves felméréssel elemzik a kisebbségi önkormányzatok és civil társadalom viszonyát. A vizsgálat elsődleges célja a magyarországi cigány önkormányzatok működésének elemzése.

---

⁸ A kutatást az OTKA támogatja.

⁹ A kutatást az OTKA támogatja.

¹⁰ A kutatás a Jedlik Ányos pályázat által támogatott.

2.1.5. Héber kódextöredékek feltárása magyarországi közgyűjteményekben (alapkutatás). A magyarországi héber kódextöredékek kutatója, tudományos közreadója Scheiber Sándor volt. Az ő halála óta ez a tudományos munka megszakadt, pedig a közgyűjteményekben (elsősorban a kötetek restaurálása során) azóta is kerültek elő a kötéstáblákból értékes töredékek. A program hosszabbtávú célkitűzése ezen töredékek számbavétele, azonosítása és publikálása.

2.1.6. Héber források Magyarország és a magyarországi zsidóság 18. századi történetéhez. A hazai judaisztikai kutatás sok évtizedes adóssága az ország történetére, illetve a magyarországi zsidóság történetére, művelődéstörténetére vonatkozó héber (és részben jiddis) nyelvű források feltárása, feldolgozása és közreadása. E feladat elvégzését végül az MTA Judaisztikai Kutatócsoportja vállalta, s a Kútforrások első, a kezdetektől 1686-ig terjedő időszakot átfogó kötete közel másfél évtizedes munka eredményeként 2003-ban jelent meg. E megkezdett sorozat kronológiailag soron következő kötetének előkészítését tűzte ki célul jelen kutatás.

2.2. MAGYARORSZÁGI INTERDISZCIPLINÁRIS ALAPKUTATÁSOK

2.2.1. Kisebbségi önkormányzati választások 2006. A 2006. évi kisebbségi önkormányzati választások szociológiai, antropológiai vizsgálatát célul kitűző, az OTKA-pályázatra benyújtott kutatás célja annak vizsgálata, hogy a módosított kisebbségi joganyag hatására miként változnak meg a kisebbségi önkormányzatok helyzete, szerepe és esélyei. A kutatás négy kisebbségi önkormányzat szerep- és feladatmódosulásait, az új körülményekhez való adaptálódási készségeiket vizsgálja.

2.2.2. Identitás, migráció, modernizáció. A 2001. évi népszámlálás adatállományát alapul vevő kutatási program részletes ismertetésére a korábbi évben sor került. Ebben az évben a téma következő aspektusainak feldolgozására kerül sor: a magyarországi nemzetiségek identitás-jellemzői, a vallás és identitás összefüggései, valamint a kisebbségi önkormányzatok tevékenységének a nemzeti identitásra gyakorolt hatása. A fenti adatokat demográfiai, történeti és szociológiai szempontok szerint vizsgálják.

2.3. MAGYARORSZÁGI INTERDISZCIPLINÁRIS ALKALMAZOTT KUTATÁS

2.3.1. A kulturális revitalizáció esélye? A nemzetiségi kulturális kötődés szintjeinek vizsgálata egy többnemzetiségű régió iskolás tanulóinak körében. A vizsgálat a pilisi régió – Piliscsaba, Pilisszentkereszt, Csobánka – többnemzetiségű településeire irányul. Arra keresi a választ, hogy az iskolás generációnál a nemzetiségi kultúra milyen nyilvános és személyes tereken jelenik meg, a nemzetiségi kultúrának van-e szervezett, deklarált, „hivatalos” tere és ideje, illetve hogy emellett létezik-e ugyanennek spontán, személyes, családi megjelenése. Milyen mértékben járulnak hozzá a különböző szinterek (az iskola, a család és a helyi közösség) a nyelv és kultúra átörökítéséhez?

2.4. EGYÉB KUTATÁSI PROGRAMOK

2.4.1. Az Intézet több évi előkészület, anyaggyűjtés után ebben az évben jelenteti meg *A 20. századi magyar kisebbségek története* című könyvet, amelyet a magyarországi és a határon túli oktatásban egyfajta tanári kézikönyvnek szánnak. Közel nyolcvan ország-, illetve tematikus fejezetben kísérik végig a szomszéd országok kisebbségi magyar közösségeinek

politikai, gazdasági, kulturális fejlődését. Külön fejezetek készülnek a nyugati és tengerentúli magyar diaszpóra történetéről, a csángókról, a magyar anyanyelvű zsidóságról és cigányokról. A kötetet forrásrészletek, kronológiai, biográfiai és bibliográfiai adattárak egészítik ki.

2.4.2. Az Intézet szerveződő antropológiai kutatócsoportja készíti *Az etnicitás és kisebbségkutatás elméleti és módszertani irányjai az antropológiában és szociológiában, kitekintéssel a történettudomány és humángeográfia felé* című kézikönyvet. A projekt célja elősegíteni és összehangolni az elméleti és módszertani gondolkodást az akadémiai kisebbségkutatás különböző intézményekben folyó területein. Ezt a célt kétféleképpen gondoljuk megvalósíthatónak, egyfelől egy közös műhelymunkával, másfelől egy tanulmánykötettel. A kötetben azokat az elméleti paradigmákat, fogalmi kereteket, módszertani tradíciókat és újításokat tekintenénk át, amelyek jelen vannak a magyarországi kisebbség- és etnicitáskutatásban, illetve amelyek a nemzetközi szakirodalomból kínálóznak e régió etnikus viszonyainak, kisebbségi helyzeteinek értelmezésére.

2.4.3. Az Intézetben forrásfőltáró munka folyik a magyarországi németek 1945 utáni kitelepítéséhez kapcsolódóan. A főltáró munka a központi irategyütteseken túl a megyei levéltárakra is kiterjed. Az eredeti elképzelés szerint német partnerintézetek bevonásával a kutatás, illetve egy dokumentumkötet összeállítása nemzetközi együttműködés keretében folytatódik.

2.4.4. Folytatódik az Intézet magyar kisebbségtörténeti forrásokat közreadó kiadványsorozata. Ebben az évben jelenik meg az Első bécsi döntés okmánytára című forráskiadvány, valamint a két világháború közötti erdélyi magyar eszmetörténeti irányzatokat bemutató dokumentumgyűjtemény.

2.4.5. Az Intézet munkatársai a fenti kiemelt, csoportos kutatások mellett 2007-ban folytatják egyéni kutatásaikat. 2007-ben előreláthatólag két munkatárs: Kállai Ernő és Bakó Boglárka védi meg PhD disszertációját. Várhatóan több munkatárs – közöttük Bárdi Nándor és Ilyés Zoltán – készíti elő kiadásra tanulmányainak válogatását.

2.4.6. Az Intézet tervezi egy angol nyelvű kiadványsorozat elindítását: az első egy-két kötet várhatóan az idén elkészül az állampolgársági, bevándorlási és migrációs politika tárgyköréből, illetve az intézetben folyó identitáskutatások legfrissebb eredményeiből.